

УДК 657.1

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V54(2025)-03

Бержанір І. А., кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна

ORCID: 0000-0001-7035-1170

e-mail: innaberzhanir@ukr.net

Обліково-аналітичне забезпечення управління доходами підприємства

Анотація. У статті встановлено, що важливою умовою діяльності всіх суб'єктів господарювання є отримання доходу, оскільки він є джерелом їх розвитку, а також сприяє фінансуванню поточних витрат та виконанню податкових зобов'язань. Тому збільшення доходів підприємства сприяє покращенню його фінансового стану.

Розглянуто трактування економічної сутності обліково-аналітичного забезпечення процесів управління доходами суб'єктів господарювання у сучасній економічній літературі. Обґрунтовано, що формування економічної сутності обліково-аналітичного забезпечення управління доходами підприємства є складним напрямом, однак є об'єктивно необхідним процесом, враховуючи постійне удосконалення бухгалтерського обліку, методів аналізу та контролю. Проаналізовано фінансові результати діяльності та сукупний дохід підприємства, показники рентабельності, а також визначено чинники, що спричинили їх зміни. Встановлено, що організація обліку на підприємствах відображається у складеній обліковій політиці, яка являє собою сукупність принципів, методів та процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності.

Ключові слова: обліково-аналітичне забезпечення; управління доходами; рентабельність; собівартість продукції; чистий дохід; фінансові результати; витрати.

Berhanir Inna, PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Economic security, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Ukraine

Accounting and Analytical Support for Enterprise Revenue Management

Abstract. Introduction. For all economic entities, an important condition for their activities is the generation of income, as this is a source of development and contributes to financing current expenses and fulfilling tax obligations. Therefore, an increase in an enterprise's income improves its financial condition.

Purpose. The article aims to reveal the main features of accounting and analytical support for managing business revenues, and to suggest ways to improve it.

Results. The article considers how the economic essence of accounting and analytical support for income management processes is interpreted in modern economic literature. It argues that the formation of the economic essence of accounting and analytical support for enterprise income management is a complex process, but an objectively necessary one given the constant improvement of accounting, analysis and control methods.

Financial results, total income and profitability indicators were analysed, and the factors causing changes were identified. The analysis showed that, except for return on equity, most profitability indicators are trending upwards. This is not necessarily a bad thing, however, as the amount of equity has increased and the company's financial stability has improved.

It has been proven that accounting organisation at enterprises is reflected in accounting policy, which is a set of principles, methods, and procedures used by enterprises to prepare and submit financial statements.

Conclusions. Any improvements to accounting and analytical support for managing business entities' revenues should take international standards into account. This will help to harmonise their financial reporting with that of companies in European Union member states. This will also make financial reporting by business entities more transparent and reliable, and strengthen the protection of the rights and interests of shareholders, investors and creditors.

Keywords: accounting and analytical support; revenue management; profitability; product cost; net income; financial results; expenses.

JEL Classification: M 15; M 41.

Постановка проблеми. Важливою умовою діяльності всіх суб'єктів господарювання є отримання доходу, оскільки він є джерелом їх розвитку, а також сприяє фінансуванню поточних витрат та виконанню податкових зобов'язань. Отже, збільшення доходів підприємства сприяє поліпшенню його фінансового стану. Оскільки дохід є показником ефективності діяльності підприємства, то це зумовлює необхідність побудови ефективного управління ними.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам розвитку організації та методики формування обліково-аналітичного забезпечення процесу управління доходами підприємства присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів: І. Баканова, І. Бланка, І. Богата, О. Волошина, С. Галузіна, А. Кузьмінського, В. Лугового, С. Мочерного, О. Пархоменка, В. Ткача, А. Пилипенка та інших вчених.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є розкриття особливостей обліково-аналітичного забезпечення управління доходами суб'єктів господарювання та надання пропозицій щодо його удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах розвитку економічного середовища та високої конкуренції для ефективного управління підприємством важливим є надійне обліково-аналітичне забезпечення. Воно дозволяє керівникам своєчасно отримувати точну та повну інформацію для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, оптимізувати витрати, покращувати фінансову прозорість і забезпечувати стійкий розвиток підприємства.

У сучасній економічній літературі формування економічної сутності обліково-аналітичного забезпечення управління доходами підприємства є достатньо складним напрямом, однак є об'єктивно необхідним процесом, враховуючи постійне удосконалення бухгалтерського обліку, методів аналізу та контролю.

Трактування економічної сутності обліково-аналітичного забезпечення процесів управління доходами суб'єктів господарювання наведено у табл. 1.

Таблиця 1 Обліково-аналітичне забезпечення процесів управління доходами суб'єктів господарювання

Автори	Зміст
Є. М. Заремба [1]	Система обліково-аналітичного забезпечення підприємства є формою організації всіх видів обліку й аналізу, метою якої є забезпечення менеджерів підприємства інформацією для прийняття поточних і стратегічних управлінських рішень та контролю за їхньою реалізацією.
А. А. Пилипенко [2]	Обліково-аналітичне забезпечення – це процес створення інформаційних умов функціонування системи, забезпечення необхідною інформацією, включення в систему засобів пошуку, отримання, зберігання, передачі, обробки інформації, організації банків даних.
А. О. Касич, Я. Ю. Яковенко [3]	Обліково-аналітичне забезпечення є складовою частиною інформаційного забезпечення, а також система бухгалтерського обліку, об'єднує облікові та аналітичні операції в один процес. При цьому вдосконалюються як загальна методологія, так і нормативні положення обліку й аналізу для раціонального використання в єдиній обліково-аналітичній системі.
Т. О. Мулик [4]	Під обліково-аналітичним забезпеченням розуміють інформаційну систему, що складається зі взаємопов'язаних підсистем: бухгалтерського, фінансового, управлінського (виробничого), податкового обліку; звітності, що складається для різних потреб користувачів; аналізу фінансово-господарської діяльності та фінансового аналізу звітності.
А. І. Орехова, Є. С. Толстошеева [5]	Обліково-аналітичне забезпечення представляє собою інтегровану систему обліку й аналізу, яка систематизує інформацію для обґрунтування бізнес-стратегій, координації напрямів стратегічного розвитку підприємства, системної оцінки ефективності реалізації оперативних і стратегічних управлінських цілей.

Джерело: систематизовано автором

Отже, обліково-аналітичне забезпечення визначають як сукупність методів, процедур, інструментів та інформаційних систем, що забезпечують збір, обробку, аналіз і представлення облікової інформації, необхідної для ефективного управління підприємством [6].

Проаналізуємо динаміку фінансових результатів діяльності та сукупного доходу ТОВ «Агрофірма «Відродження» у 2023–2024 роках (табл. 2).

У 2023–2024 рр. обсяг продажів у ТОВ «Агрофірма «Відродження» зменшився на 154590 тис. грн, або на 23,67 %, собівартість реалізованої продукції – на 23,75 %, валовий прибуток – на 23,24 % (табл. 2).

Таблиця 2 Аналіз фінансових результатів діяльності та сукупного доходу ТОВ «Агрофірма «Відродження» у 2023–2024 рр.

Стаття	2023 р.	2024 р.	Відхилення	
			тис. грн	%
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	653235	498645	-154590	-23,67
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	(539996)	(411726)	128270	-23,75
Адміністративні витрати	(6676)	(6965)	-289	4,33
Валовий прибуток	113239	86919	-26320	-23,24
Інші операційні доходи	9515	70789	61274	643,97
Витрати на збут	(32763)	(22804)	9959	-30,40
Інші операційні витрати	(33589)	(80038)	-46449	138,29
Прибуток від операційної діяльності:	49726	47901	-1825	-3,67
Інші фінансові доходи	820	8896	8076	984,88
Інші доходи	24	177	153	637,50
Прибуток до оподаткування	40323	44298	3975	9,86
Витрати (дохід) з податку на прибуток	(8124)	(7130)	994	-12,24
Чистий прибуток	32199	37168	4969	15,43
Сукупний дохід	32199	37168	4969	15,43

Джерело: розраховано автором

Через суттєве зростання інших операційних доходів на 61274 тис. грн, або на 644 %, прибуток до оподаткування збільшився на 3975 тис. грн, або на 9,86 відсотків. Чистий прибуток співпадає з сукупним

доходом і збільшився з 32199 тис. грн до 37168 тис. грн або на 4969 тис. грн (на 15,43 відсотків).

У табл. 3 наведено аналіз показників рентабельності ТОВ «Агрофірма «Відродження».

Таблиця 3 Аналіз показників рентабельності ТОВ «Агрофірма «Відродження» у 2023–2024 рр.

Стаття	Од. виміру	2023 р.	2024 р.	Абсолютний приріст
Собівартість продаж	тис. грн	(539996)	(411726)	128270
Валовий прибуток	тис. грн	113239	86919	-26320
Чистий обсяг продаж	тис. грн	653235	498645	-154590
Прибуток від операційної діяльності:	тис. грн	49726	47901	-1825
Прибуток до оподаткування	тис. грн	40323	44298	3975
Витрати (дохід) з податку на прибуток	тис. грн	(8124)	(7130)	994
Чистий прибуток	тис. грн	32199	37168	4969
Власний капітал	тис. грн	151493	178661	27168
Активи	тис. грн	345142	363904	18762
Показники рентабельності				
– витрат	%	20,97	21,11	0,14
– продаж	%	7,61	9,61	1,99
– активів	%	9,33	10,21	0,88
– власного капіталу	%	21,25	20,80	-0,45
Податкове навантаження				
– на прибуток до оподаткування	%	20,15	16,10	-4,05
– на продажі	%	1,24	1,43	0,19

Джерело: розраховано автором

У 2023–2024 рр. показник рентабельності витрат збільшився з 20,97 % до 21,11 %, або на 0,14 в.п., рентабельності продажу – із 7,61 % до 9,61 %, або на 1,99 в.п., рентабельності активів – із 9,33 % до 10,21 % або на 0,88 в.п.

Проте показник рентабельності власного капіталу зменшився із 21,25 % до 20,80 % або на 0,45 в.п. Податкове навантаження на прибуток до оподаткування зменшилось з 20,15 % до 16,10 % або на 4,05 в.п.; на продажі – із 1,24 % до 1,43 % або на 0,19 в.п.

Таким чином, більшість показників рентабельності демонструють тенденцію до зростання, за винятком рентабельності власного капіталу, але це не є негативною тенденцією, оскільки збільшився обсяг власного капіталу і покращилася фінансова стійкість підприємства.

Розуміння рівня податкового навантаження допомагає підприємству раціонально використовувати свої ресурси та забезпечує стабільність його фінансового стану. Загальний аналіз фінансових результатів діяльності на основі таких аналітичних таблиць надає повний обсяг інформації для ухвалення управлінських рішень та розробки

стратегій для підвищення ефективності діяльності підприємства.

Бухгалтерський облік впливає на прийняття управлінських рішень, оскільки отримана облікова інформація засвідчує дані про діяльність підприємства і дає можливість здійснювати в подальшому планування [7]. Тому система обліку доходів повинна бути побудована так, щоб інформація систематизувалась відповідно до запитів користувачів і була органічно інтегрованою з інформаційною системою рахунків бухгалтерського обліку.

Організація обліку на підприємствах відображається у складеній обліковій політиці, яка повинна враховувати всі ці завдання. Під обліковою політикою, відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» розуміють сукупність принципів, методів та процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності, проте сьогодні відсутні жодні нормативні рекомендації щодо порядку її розробки [9].

Отже, на формування облікової політики щодо доходів підприємства впливають чинники, що наведені на рис. 1.

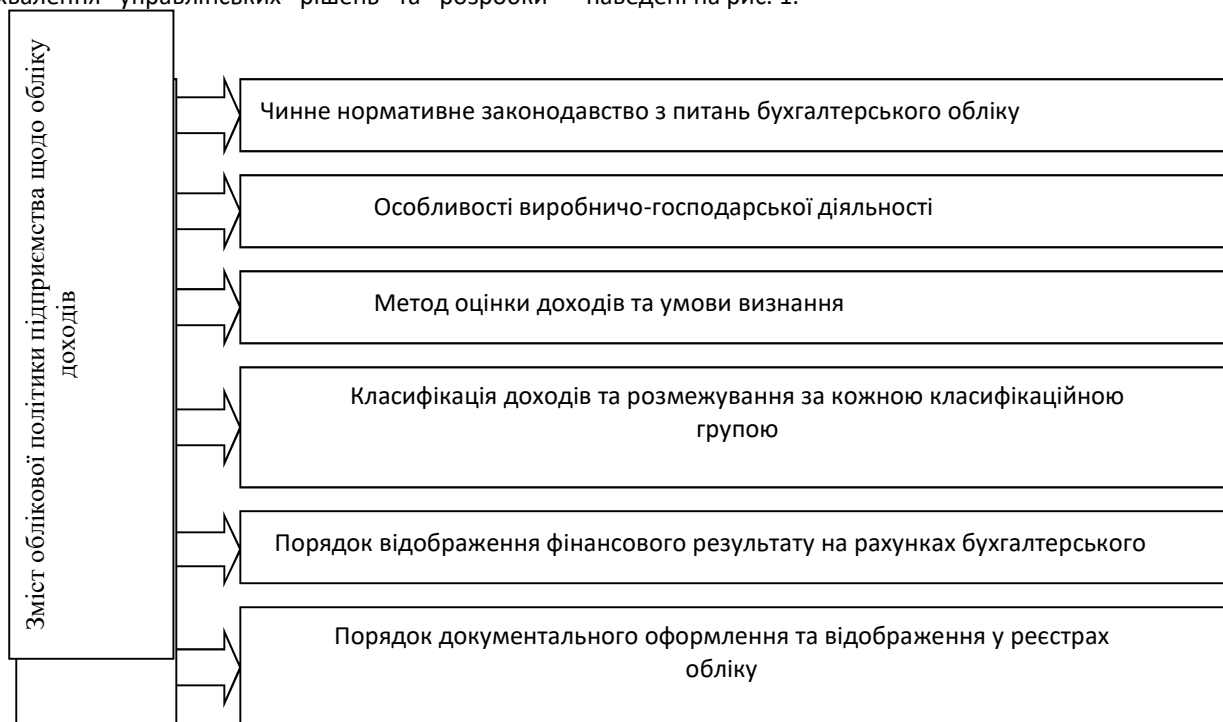

Рисунок 1 – Зміст облікової політики підприємства щодо обліку доходів

Джерело: узагальнено автором

Обліково-аналітичне забезпечення є підґрунтям досягнення таких цілей:

– прийняття обґрунтованих управлінських рішень: надання керівникам точної та своєчасної інформації про фінансовий стан підприємства, його активи, зобов'язання, витрати та доходи, що дозволяє приймати раціональні та обґрунтовані рішення;

– фінансове планування та контроль: допомагає у складанні бюджетів, прогнозуванні фінансових показників, контролі за виконанням бюджетів та аналізі відхилень від запланованих показників, що сприяє ефективному управлінню фінансами;

– оцінка ефективності діяльності: забезпечує можливість оцінити рентабельність, продуктивність, ліквідність та інші ключові показники діяльності

підприємства, що є основою для вдосконалення бізнес-процесів;

- мінімізація ризиків: дозволяє ідентифікувати потенційні ризики, оцінити їхній вплив на підприємство та розробити заходи для їхнього мінімізації, що підвищує стійкість і конкурентоспроможність підприємства;

- забезпечення фінансової прозорості: ведення точного та детального обліку всіх фінансових операцій, що підвищує довіру з боку інвесторів, кредиторів, партнерів та інших зацікавлених сторін;

- підтримка стратегічного планування: сприяє формуванню довгострокових стратегій розвитку, аналізу ринкових тенденцій та визначенню перспективних напрямів діяльності, що дозволяє підприємству ефективно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі [10].

Методологічні засади формування, оцінки і визнання у бухгалтерському обліку інформації про доходи та вимоги до їх відображення у фінансовій звітності, визначено нормативно-правовими документами, зокрема:

- НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», яким регулюються загальні вимоги до розкриття статей «Звіту про фінансові результати»;

- НП(С)БО 15 «Дохід», в якому визначені методологічні засади формування в бухгалтерському

обліку інформації про доходи підприємства та їх розкриття у фінансовій звітності;

- План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій;

- Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

Отже, обліково-аналітичне забезпечення є невід'ємною складовою успішного управління підприємством, адже воно забезпечує основу для прийняття обґрунтованих рішень, підвищення ефективності діяльності, мінімізації ризиків та забезпечення фінансової стабільності. При цьому сучасні виклики вимагають інтеграції новітніх технологій, адаптації до змінного законодавчого й економічного середовища та підвищення якості даних.

Висновки. Таким чином, удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління доходами суб'єктів господарювання повинно враховувати вимоги міжнародних стандартів, що сприятиме гармонізації їх фінансової звітності зі звітністю підприємств держав – членів Європейського Союзу, а також забезпечуватиме підвищення прозорості і достовірності фінансової звітності суб'єктів господарювання; посилення захисту прав та інтересів акціонерів, інвесторів і кредиторів.

Література:

1. Заремба Є. М. Обліково-аналітичне забезпечення інтегрованого бухгалтерського обліку грошових потоків підприємства. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2015. № 2. С. 46–51.
2. Пилипенко А. А. Організація обліково-аналітичного забезпечення стратегічного розвитку підприємства: Вид. ХНЕУ, 2007. 276 с.
3. Касич А. О., Яковенко Я. Ю. Проблеми впровадження МСФЗ в Україні та шляхи їх вирішення. *Облік і фінанси*. 2013. № 1. С. 128–132.
4. Мулик Т. О. Методичні підходи до аналітичного забезпечення управління доходами. *Агросвіт*. 2020. № 6. С. 77–86.
5. Орехова А. І., Толстошеева Є. С. Організаційні аспекти та проблеми обліку фінансових результатів діяльності підприємств. *Держава та регіони*. 2021. № 6 (123). С. 140–143.
6. Васильєва В. Г., Семенюк Д. Ю. Облік доходів і витрат: напрями гармонізації міжнародних та національних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності. *Економічний простір*. 2019. Вип. 147. С. 128–139.
7. Швиденко А. І., Бровко В. М. Облік доходів підприємства: сучасна практика, проблеми, шляхи вдосконалення. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2009. Т. 1. № 6. С. 92–98.
8. Berzhanir I., Berzhanir A., Yashchuk T., Kirdan O., Yevchuk L., Belinska S. Features of Enterprise Cost Management. *Opportunities and Risks in AI for Business Development. Studies in Systems, Decision and Control*. 2024. Vol. 545. P. 699–709. DOI: 10.1007/978-3-031-65203-5_61
9. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 24.10.2025).
10. Ткаченко Т. П., Тульчинська С. О., Бойчук Д. В. Управління доходами на підприємстві. *Ефективна економіка*. 2018. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6192> (дата звернення 24.10.2025).

References:

1. Zaremba, Ye. M. (2015). Oblikovo-analitychne zabezpechennya intehrovanoho bukhgalterskoho obliku hroshovykh potokiv pidpryyemstva [Accounting and analytical support of integrated accounting of cash flows of the enterprise]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannya nauky i praktyky*, (2), 46–51 [in Ukrainian].
2. Pylypenko, A. A. (2007). Orhanizatsiya oblikovo- analitychnoho zabezpechennya stratehichnoho rozvytku pidpryyemstva [Organization of accounting and analytical support for the strategic development of the enterprise]. Kharkiv: Vyd. KhNEU [in Ukrainian].
3. Kasych, A. O. & Yakovenko, Ya. Yu. (2013). Problemy vprovadzhennya MSFZ v Ukraini ta shlyakhy yikh vyrishennya [Problems of IFRS implementation in Ukraine and their solutions]. *Oblik i finansy*, (1), 128–132 [in Ukrainian].

4. Mulyk, T. O. (2020). Metodichni pidkhody do analitychnoho zabezpechennia upravlinnia dokhodamy [Methodological approaches to analytical support of revenue management]. *Ahrosvit*, 6, 77–86 [in Ukrainian].
5. Vasylieva, V. H. & Semeniuk, D. Yu. (2019). Oblik dokhodiv i vytrat: napriamy harmonizatsii mizhnarodnykh ta natsionalnykh standartiv bukhalterskoho obliku ta finansovoi zvitnosti [Accounting for income and expenses: areas of harmonisation of international and national accounting and financial reporting standards]. *Ekonomichniy prostir*, 147, 128–139 [in Ukrainian].
6. Oriekhova, A. I. & Tolstosheieva, Ye. S. (2021). Orhanizatsiini aspekty ta problemy obliku finansovykh rezultativ diialnosti pidpriemstv [Organisational aspects and problems of accounting for financial results of enterprises]. *Derzhava ta rehiony*, 6 (123), 140–143 [in Ukrainian].
7. Shvydenko, A. I. & Brovko, V. M. (2009). Oblik dokhodiv pidpriemstva: suchasna praktyka, problemy, shliakhy vdoskonalennia [Accounting for Enterprise Income: Current Practice, Problems, and Ways to Improve]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*, 1, 6, 92–98 [in Ukrainian].
8. Berzhanir, I., Berzhanir, A., Yashchuk, T., Kirdan, O., Yevchuk, L. & Belinska, S.(2024). Features of Enterprise Cost Management. *Opportunities and Risks in AI for Business Development. Studies in Systems, Decision and Control*, Vol. 545,. P. 699–709. DOI: 10.1007/978-3-031-65203-5_61.
9. Verkhovna Rada of Ukraine (2025). On Accounting and Financial Reporting in Ukraine: Law of Ukraine No. 996-XIV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> [in Ukrainian].
10. Tkachenko, T. P., Tulchynska, S. O. & Boichuk, D. V. (2018). Upravlinnia dokhodamy na pidpriemstvi [Revenue management at the enterprise]. *Efektivna ekonomika*. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6192> [in Ukrainian].

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License